

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра туризму

Тема лекції № 1.

Історія світового туризму як наука

з дисципліни

“Історія туризму”

для студентів IV курсу факультету туризму
спеціальності “Туризм”

Програму розробив:
К.г.н, доц. Худоба В.В.
Викладач Четирбук О.Р.

Затверджено на засіданні
кафедри туризму
Протокол № __
від 20__ р.

Зав. кафедрою, професор _____ І.М.Волошин

Львів-20__

План

1. Завдання вивчення історії світового туризму
2. Основні поняття і методи дослідження історії світового туризму
3. Періодизація історії світового туризму

Історія - це наша культурна пам'ять. Вона відбивається у фольклорі, фіксується у літописах, осідає документами в архівах і бібліотеках, їй присвячені наукові праці істориків.

Серед багатьох явищ історії, які досі притягують увагу вчених, є і історія подорожей. Перед її дослідниками постає непросте завдання: необхідно, базуючись на фактах та історичних свідченнях, прослідкувати її логіку розвитку, зрозуміти соціально-культурну обумовленість історії подорожей, пояснити, чому туризм з'явився на певному конкретному етапі історії. При цьому зрозуміти історію туризму можна, лише розглядаючи це явище в широкому соціально-культурному контексті.

Описуючи історію виникнення і розвитку туризму, менше всього хотілось би звести її до простого перерахування фактів, переказу маршрутів подорожей і спогадів їх учасників. Як і будь-яка інша наука, навчальна дисципліна історія світового туризму має усі необхідні атрибути і передусім власний предмет дослідження.

Історію світового туризму інколи визначають як науку, що вивчає подорожі (походи, екскурсії), починаючи від найпростіших, найелементарніших у давні часи і до наших днів. Таке визначення предмету науки потрібно уточнити.

Застосування історичного підходу до туризму здійснюється з метою визначення причин виникнення і логіки розвитку аналізованого явища. Здійснити це можна лише шляхом звернення до передісторії туризму у попередніх культурах. Іншими словами, історія світового туризму своє коріння має в історії подорожей і розвитку традицій гостинності. Саме тому реалізація дослідницького завдання передбачає вивчення матеріальної і побутової культури народів і аналіз таких її складових як подорожі, гостинність і туризм.

Реконструкція історії культури дозволить краще зрозуміти, якими були рушійні фактори дальніх подорожей людей у різних культурах. При цьому нам важливо прослідкувати, яким чином впливали подорожі на розвиток людської цивілізації і як культури у різні періоди історії, у свою чергу, визначали мету і характер подорожей. Нам потрібно прояснити, чим подорож відрізняється від такої людської діяльності, як туризм, а також зрозуміти особливості розвитку системи гостинності.

Потреба у такому аналізі обумовлена прагненням вияснити перспективи подальшого розвитку туризму і гостинності. Беручи до уваги загальну мету, можна сформулювати наступні **завдання історії світового туризму**:

- розкрити витoki туризму в історії культури, прослідкувавши динаміку розвитку подорожей, їх мету, завдання і соціокультурні наслідки;
- розглянути історію туризму у зв'язку з певним типом культури, виявивши особливості мотивації подорожей, дати характеристику людині, що подорожує, у різних культурах;
- прослідкувати зміни в географії туризму у різні періоди історії;
- виявити об'єктивні передумови і причини становлення організованого туризму і зрозуміти тенденції його розвитку і національну специфіку;
- розкрити особливості українського туризму, його історію і особливості розвитку на всіх етапах, проаналізувати сучасний стан російського туризму;
- показати географію сучасного міжнародного туризму, головні тенденції і перспективи його розвитку.

Історія світового туризму - це наука, що вивчає різні типи культур з метою виокремлення характерних для них моделей людини, що подорожує, а також з метою вивчення впливу матеріальної і побутової культури на розвитку традицій гостинності і розкриття головних етапів, тенденцій і культурно-національних особливостей розвитку туризму.

У свій час німецький філософ Еммануїл Кант відзначив, що власне подорожі, як і читання книг про подорожі, потрібно відносити до засобів розширення науки про людину, антропології.

Ця галузь наукового пізнання не лише має власне академічний, теоретичний інтерес для історика, але має й прикладне значення. Тим, хто працює у туристській галузі і за професією покликаний втягувати людей в прекрасний світ подорожей, історія людини, що подорожує, зробить неоціненну послугу, давши надзвичайно багатий матеріал для аналізу.

В сучасних умовах, коли міжнародний і національний туризм динамічно розвиваються, знання історії подорожей і культурно-історичних традицій гостинності дозволяє ефективніше вести туристсько-готельний бізнес з урахуванням ціннісних орієнтацій споживачів, що представляють різні соціальні групи і культури.

Головні поняття і методи. Як і будь-яка інша галузь наукового пізнання, історія світового туризму має **власний методологічний інструментарій, тобто набір певних методів і дослідницьких прийомів, за допомогою яких вчені досліджують історичні свідчення і створюють конкретні моделі історичного процесу.** Історія світового туризму використовує загальнотеоретичні і спеціальні методи історико-культурних досліджень, такими як історіографічний, історико-порівняльний, біографічний, статистичний та багато інших.

Історія світового туризму, як і інші науки, формує власний понятійний апарат. Підходячи до вивчення історії світового туризму, потрібно виокремити головні поняття, які використовує ця наука. Це мандрівник, подорож, туризм, турист, туристська послуга, туристські ресурси, туристська індустрія, тур, туристський продукт, гостиність та інше.

До завдань учених належить аналіз змісту поняття, в'яснення його походження, його ролі у науковому дослідженні і значення для розкриття сутності досліджуваного процесу. Можливі розбіжності у трактуванні термінів частково пов'язані з тим, що науки про туризм постійно і інтенсивно розвиваються.

Відбувається природний для кожної галузі наукового пізнання процес уточнення, конкретизації її понятійного апарату. Для прикладу, в науковій літературі можна зустріти різні позиції з питання розділення таких понять, як

мандрівник і туризм, чи погодженість в переважаючому використанні терміну туристський замість туристичний і т.д.

Сьогодні навколо трактування туристських термінів усе ще тривають дискусії і суперечки, які мають інколи не лише теоретичне значення. Сумбурність у використанні понять, їх різне трактування, у тому числі і відомче, робить бар'єри на шляху розвитку туристського бізнесу. Так, вчені відзначають, що волонтаристське трактування і застосування спотворених термінів у відомчих нормативних актах часто призводить до виникнення проблем в туристських формальностях, а також у застосуванні до туристської діяльності організацій і підприємців пільг в оподаткуванні і преференцій у митному і еміграційному режимах.

Застосування неправильних трактувань, а також їх використання без урахування економічної і політичної суті явища призводить до серйозних ускладнень, які виникають в оцінці показників статистики туризму та при їх аналізі. Достатньо навести приклад паперової війни у відношенні поняття туристська путівка - ваучер. Ще більш складно визначитися з назвою документу суворой звітності туристська путівка чи туристична путівка.

Отже, потрібно зазначити, що чіткі, однозначні трактування формулювання понять мають не лише чисто теоретичне значення, але і практичний, прикладний зміст.

Розглянемо визначення деяких важливих понять - подорож і туризм. Більшість дослідників вважають, що ці поняття нерозривно пов'язані між собою, бо обидва описують певний спосіб життєдіяльності людини. Отже, мандрівником можна вважати будь-яку людину, що здійснює поїздку між двома чи більше географічними пунктами. При цьому більшість сучасних вчених погоджуються з тим, що туризм є окремим випадком подорожей.

Відмінності у трактуванні проглядаються у різній меті і різному матеріальному забезпеченні, описуваних цими поняттями видів діяльності.

Наведемо думку відомого російського вченого М.Біржакова з цього питання. Він пише, що *значна частина подорожей і експедицій служить конкретним, далеко не частковим завданням (торгівля, наука, відкриття нових земель, реклама*

продукції і таке інше) і щедро фінансується третіми, так чи інакше зацікавленими особами, організаціями, державними чи приватними фондами. У значній мірі успіх мандрівника визначається не його власними якостями, які, звичайно, відіграють не останню роль в здійсненні подвига, а його здатності переконати суспільство виділити необхідні матеріальні ресурси для організації і здійснення власне подорожі. Так, великий Давід Лівінгстон, підкорювач Африки, що відкрив великий водоспад Вікторія на річці Замбезі, подорожував на кошти місіонерських фондів, обертаючи в християнство місцевих мешканців і лише супутньо здійснюючи географічні відкриття. Мандрувальник - це частіше за все професія, яка і слугує джерелом існування чи працею і способом життя людей, що беруть участь у подорожах. А це вже мета діяльності - відмінна від мети туризму.

З цього можна зробити висновок, що поняття подорож є достатньо складним. Воно описує різноманітні переміщення людей у просторі і в часі, і, як наслідок, може розглядатися як більш широке поняття, ніж туризм. Подорож, наприклад, може набирати форми військового походу, переселення народів, експедицій, кочівних міграцій і т.і.

У залежності від мети і особливостей подорожей люди, що їх здійснюють, можуть бути натуралістами, моряками, паломниками, комівояжерами і т.і. Так, наприклад, мандрівниками-натуралістами вважають людей, що займаються вивченням природного і тваринного світу, що відправляються у такі місця на планеті, де природа збереглася у непорушному стані, а комівояжерами називають представників торговельних фірм, які постійно перебувають у дорозі, які пропонують покупцям товари за зразками, що вони пропонують.

Поняття турист з'явилося набагато пізніше, вважається, що це слово було введене в літературний обіг приблизно у 1800 році. У цей час побачила світ книга Пейджа "Анекдоти англійської мови", в якій мандрівника вперше назвали туристом. Приблизно в той же час у Франції опублікували словник французької мови, що включав визначення туриста, як людини, що подорожує з цікавості чи з метою витратити час.

Пізніше, у 1838 році з'являються "Спогади туриста" Стендаля, що дає підстави саме його вважати винахідником слова турист. Як вважають вітчизняні дослідники, слово туризм походить від латинського слова *turnus* (рух по колу, крутити).

У широкому розумінні вона означає переміщення з одночасною зміною побуту людей. Найбільш виразно воно є у французькій мові: *tour* означає подорож з поверненням назад у місце виїзду.

В другій половині дев'ятнадцятого століття це слово увійшло у мови багатьох народів світу. В російській мові цей термін з'явився дещо пізніше. Так, в "Енциклопедичному словнику" Брокгауза і Ефрона (1902 рік) ще немає статті туризм, а сам термін вживається лише у статті про історію подорожей на велосипедах. Туризм є окремим випадком подорожі з чітко визначеною метою і поєднується з професійною діяльністю з організації і здійсненню таких подорожей. Людина, що бере участь в туристській подорожі, туристській поїздки чи поході, називається туристом.

На розвиток туризму впливають економічні і геополітичні процеси, що відбуваються як в окремій країні, так і у світі в цілому. Туризм у сучасному значенні - це діяльність, пов'язана з масовим туристським рухом, здійснюється з використанням природно-кліматичних та історико-культурних туристських ресурсів, матеріально-технічної бази туризму та інших важливих факторів, які визначають рівень і якість обслуговування.

Одним з найважливіших понять, що використовують в історії туризму і гостинності, є гостинність. Подорожі були б неможливими, якщо подорожуючим не було б де зупинитися на нічліг і отримати чи поповнити провізію. Гостинність має довгу історію, воно починається з давньої традиції переломлювати хліб з подорожувальниками.

Різні народи світу мають різні традиції і звичаї зустрічі гостей. Особливості побутової культури впливають на формування гостинності як необхідної складової частини індустрії туризму.

Термін гостинність походить від старофранцузького слова *hospice* (хоспіс), що означає странноприймальний будинок. У побутовому значенні гостинність - це властивість характеру людини, що відрізняються радушністю і хлебосольністю, а також традиції зустрічі гостей у різних культурах.

У контексті вивчення туризму як частини культури - це збірна назва системи обслуговування людей, що подорожують, на відпочинку далеко від власного помешкання. Гостинність включає у себе такі найважливіші напрямки діяльності як розміщення і харчування гостей, надання різного роду соціокультурних послуг, у тому числі розважальних, проведення конференцій.

Значне місце в організації вільного часу відвідувачів готелів і туристів займають екскурсії. Екскурсія (від латинського *excursio* - поїздка) є своєрідною подорожжю з метою відвідування різних атракцій і туристських об'єктів для безпосереднього ознайомлення з ними, а також прогулянку з освітніми чи розважальними завданнями. Тому у науковому лексиконі спеціалістів у галузі туризму і гостинності використовуються терміни екскурсія, екскурсант, екскурсознавство і екскурсійна діяльність для позначення заходів, які проводять у формі походів і подорожей з пізнавальною, науковою, розважальною чи іншою метою.

Періодизація історії туризму і гостинності. Завданням кожного історика є не просто опис подій, але й виявлення закономірностей, що обумовлюють хід історичного процесу, виділення його основних етапів і періодів. В сучасній літературі з туризму можна знайти різні підходи до питання періодизації історії туризму і гостинності.

Один з варіантів періодизації пов'язує історію туризму з розвитком транспортних засобів, котрі використовували під час подорожей. Так, американський вчений Дж.Вокер вважає, що історію туризму можна умовно розподілити на п'ять періодів (або епох). Найпершим періодом він вважав передіндустріальний, коли люди використовували примітивні засоби пересування. Слідуючі чотири епохи пов'язані з винайденням нових транспортних засобів. Це епоха залізниці, автомобіля, епоха літаків і епоха круїзів на морських лайнерах.

Існують і інші варіанти періодизації історії європейського туризму. Пропонується, наприклад, розділити його на чотири етапи. Період до початку дев'ятнадцятого століття називають передісторією туризму. Впродовж усього дев'ятнадцятого століття відбувалися процеси, які сприяли становленню і розвитку елітарного туризму, що супроводжувалося зародженням спеціалізованих підприємств з виробництва туристських і готельних послуг. Перша половина дев'ятнадцятого століття ознаменувалася становленням соціального туризму. З кінця Другої світової війни і по сьогоднішній час - це період розвитку масового туризму, формування туристської індустрії як міжгалузевого комплексу з виробництва товарів і послуг для туризму. В основу такої періодизації покладено в якості критеріїв техніко-економічні і соціальні зміни в суспільстві, а також цільові функції туризму на різних етапах його розвитку.

Найбільш точно відповідає тенденціям світового розвитку сфери туризму періодизація, відповідно до якої в туристському русі виділяють наступні періоди: ранньоісторичний - до середини дев'ятнадцятого століття; початковий - з середини дев'ятнадцятого століття по 1914 рік; період розвитку - з 1914 по 1945 рік; період масового туризму - з 1945 року по сьогодні.

Зародки туристської діяльності з'явилися ще у глибокій давності. Мотивами переміщення людей тоді слугували такі фактори як торгівля, прагнення пізнання, відкриттів, навчання, релігія і просто відпочинок. У спеціальній літературі наводяться єгипетські тексти, датовані 2000-1000 рр. до н.е., які свідчать, що подорожі заради задоволення і відпочинку були звичним явищем в житті давніх єгиптян.

Справжній розквіт туризму відбувся в часи існування Римської імперії, чому сприяли її гігантські розміри території. Беручи до уваги різні історичні джерела, можна стверджувати, що давні римляни створили дорожню сітку небачених раніше масштабів, довжина головних доріг перевищувала 90 тисяч км, другорядних - 200 тисяч. Звичайно, дороги слугували передусім виконанню військових, адміністративних і торговельних завдань, але вони активно використовувались і для подорожей, що здійснювалися з метою розваг і відпочинку. У літературі наводяться

свідчення про путівники по Римській імперії, про бюро подорожей, про інформаційні служби, про транспортні засоби з місцями для сну і приготування їжі, а також описи придорожніх гостинних дворів, що пропонували за грошову чи натуральну плату безпечний нічліг і харчування.

Географічна культура Давнього Китаю також перебувала на високому рівні. Китайці залишили багато географічних описів річок, морів і гір. Подорожі китайського посла Чжан Цана (друге століття до н.е.) мали важливі практичні наслідки - по його маршруту пройшов Великий шовковий шлях.

Найбільш ризикованими і технічно обладнаними були морські подорожі давніх фінікійців вздовж берегів Європи і Африки.

Історичні джерела також повідомляють про те, що уже в шостому столітті до н.е. давні греки і римляни здійснювали поїздки в Єгипет. Їх приваблювали незвична природа, прекрасні архітектурні споруди, до того ж Єгипет вважали лікувальним курортом. Давньогрецький історик Геродот побував не лише в Єгипті, але і у багатьох інших країнах Сходу - від Лівії до Вавилону і Асирії, а також в Малій Азії і навіть в північному Причорномор'ї. Свої подорожі він описав в дев'яти книгах "Історії".

Переважна більшість населення у той час вдовольнялася розповідями про далекі подорожі; лише значно пізніше - з винайденням книгодрукування - з'явилась можливість читати про подорожі в книгах, газетах і ілюстрованих журналах.

В Давній Греції зародились також спортивні поїздки, бо на Олімпійські ігри прибували учасники і глядачі з різних країн.

Значний вплив на туризм зробила епоха Відродження, коли швидкими темпами почала розвиватися економіка, з'явилися нові ремесла, розширилась торгівля між країнами. Разом з тим подорожі вимагали значних фінансових засобів, наявності юридичних привілеїв і значного обсягу вільного часу, тому подорожувати могли лише небагаточисельні представники найбільш багатих соціальних груп. В сімнадцятому столітті популярність здобули подорожі по Європі, пов'язані з бажанням отримати якісну освіту. Вони проводилися в межах програми виховання молодих аристократів. В Англії маршрут такої подорожі починався в Лондоні, вів у

Францію з тривалим перебуванням в Парижі, потім - в Італію: Геную, Мілан, Флоренцію, Рим. Зворотня дорога пролягала через Швейцарію, Німеччину, Нідерланди. Подорожі сприяли налагодженню господарських і політичних контактів аристократичної молоді зі знаменитими іноземними родинами. Першовідкривачами Альп як об'єкту туризму, у тому числі зимового, а також винахідниками зимових видів спорту були англійці, значно пізніше до них приєдналися французи і американці. Вважається, що дворянській і аристократичній молоді сімнадцятого і вісімнадцятого століття, яка подорожувала не лише заради освіти, але і для розваг, і для задоволення, можна надати статус туристів.

Для ранньоісторичної фази розвитку туризму характерними є складність і тривалість подорожей. Швидкість переміщення складала приблизно 6 км на годину, а відстань, що долалася за день, не перевищувала 60 км. Привілей чи свого роду необхідність подорожувати у той час належала багатим міщанам, торговцям, дворянам і аристократам.

Першим спеціалістом туристської галузі вважають англійця Томаса Кука. В 1841 р. він організував масову подорож по країні, після чого туризм вступив в початковий період сучасної фази розвитку. Опис цієї першої туристської поїздки 570 членів товариства тверезості з міста Лестер в Лафборо зберігся до наших днів. Вартість поїздки була невисокою - всього один шилінг і мета її не була комерційною. З 1847 р., створене Куком підприємство стало організовувати закордонні подорожі - спочатку у Францію, а пізніше і в інші європейські країни. В 1851 р. Кук заснував перше комерційне бюро подорожей "Томас Кук і син" і в 1865 р. вивіз першу організовану групу багатих туристів на відпочинок в Швейцарію. Таким чином, саме він зробив початок сучасної туристської індустрії. В другій половині дев'ятнадцятого століття туристські фірми виникли у багатьох країнах. Звичним явищем стає резервування місць у транспорті і номерів в готелях, класифікація готелів, дорожні чеки, розклад і якісні путівники з вичерпною інформацією. Цій події у достатній мірі сприяла промислова революція на транспорті і поява такого масового виду транспорту як залізниця.

В 1838 р. колісно-гвинтовий пароплав Грейт вестерн здійснив свій перший рейс і доставив з Америки в Європу 68 пасажирів, поклавши початок регулярного пароплавного сполучення між Нью-Йорком і Лондоном. В 1866 р. Кук організував поїздки двох груп англійських туристів у США, а в 1867 р. пароплав Квейкер сіті відправився у п'ятимісячну морську подорож, взявши на борт 60 людей. Серед них перебував Марк Твен, який потім описав дорожні пригоди в книзі "Простаки закордоном". Таким чином почав розвиватися міжконтинентальний туризм. В 1882 р. Томас Кук організував першу у світі кругосвітню подорож.

Новий бізнес зацікавив багатьох підприємців. Услід за фірмою Кука в Англії виникли туристські організації Треймза і сера Ланна, Політична туристська асоціація, Кооперативна асоціація відпочинку, відкривається Велосипедний туристський клуб. Деяко пізніше туристські фірми і агенції з'являються у Франції, Італії, Швейцарії і інших країн Європейського континенту.

Створення у другій половині двадцятого століття автомобіля з двигуном внутрішнього згорання дало людству швидкий і комфортний спосіб пересування. Проте вже в першій половині цього століття автомобілі і автобуси в Європі і США стають поширеним видом транспорту. В 1903 р. брати Райт в Америці здійснили політ на збудованому ними літаку з двигуном внутрішнього згорання, одночасно перші літальні апарати з'явилися і в Європі. Вдосконалюється морський транспорт, будують гігантські як на той час лайнери, здатні за тиждень подолати океан, - Сіріус, Лузітанія, Мавританія, Імператор, Фатерланд, Титанік. Почав здійснювати регулярні рейси лайнер Квін Мері. Розвиток морського і авіаційного транспорту сприяв збільшенню міжнародних поїздок.

Перша світова війна перервала міжнародні туристські зв'язки. Проте після її закінчення міжнародний туризм вступив в новий період свого розвитку. В 1920-х роках значно розширюється географічний простір іноземного туризму. Так, якщо до війни більшість туристів спрямовувалися в Італію і Швейцарію, то після її закінчення у сферу туризму були кооптовані практично усі держави Європи.

Не дивлячись на поступальний розвиток, період початку 1930-х років характеризується низкою факторів, котрі достатньо негативно вплинули на

міжнародний туризм. Це передовсім світова економічна криза 1929-1933 рр. і загострення політичної ситуації в Європі, пов'язане з приходом до влади в Німеччині нацистської партії Гітлера. Іноземний туризм починає приваблювати увагу різних спецслужб і розвідувальних органів в якості каналу для збирання інформації і проведення підривної роботи. Під час громадянської війни в Іспанії в Міністерстві пропаганди нацистської Німеччини створили спеціальний відділ туризму. Його головним завданням була відправка в Іспанію німецьких солдат під виглядом туристів.

Друга світова війна різко скоротила обсяг міжнародного туризму. Після війни багато міст Європи лежали в руїні, різко відчувався брак грошових коштів, паливно-енергетичних ресурсів, продовольства, кваліфікованих кадрів. Своєю негативну роль відіграло і загострення політичної ситуації у світі в другій половині 1940-х років. Для мільйонів людей зовнішній світ став здаватися джерелом небезпеки. Лише через кілька років після закінчення Другої світової війни міжнародний туризм в Європі, США і Канаді став відроджуватися. До 1950 р. загальна кількість іноземних туристів, зареєстрованих у всьому світі, перевищила довоєнний рівень і склала приблизно 25 мільйонів осіб.

У післявоєнні роки туризм набирає масового характеру і стає формою проведення вільного часу не лише для еліти суспільства, але і для середнього класу, молоді, учнів. Формується потужна індустрія відпочинку з розвиненою інфраструктурою. Це період активної діяльності туристських фірм, масового будівництва готелів, мотелів, закладів для відпочинку і розваг. Широкого поширення набуває міжнародний обмін. Постійно вдосконалюючись і розвиваючись, туризм переходить від індивідуальних форм до організованих. У результаті в 1947 р. в Парижі було утворено Міжнародний союз офіційних туристських організацій (МСОТО). Його дійсними членами були як урядові організації, так і неурядові, але визнані своїми урядами в якості офіційних національних туристських організацій. У склад МСОТО увійшли представники 116 країн.

Середина двадцятого століття позначилася зростанням міжнародного туризму. До 1960 р. кількість туристів, що виїжджали закордон, досягла 71 мільйонів, а до 1971 р. - 168,4 млн. Швидкому розвитку міжнародних туристських контактів сприяли передовсім зміни в політичній ситуації. Розширився соціальний склад туристів. Поступово підвищення ролі міжнародного туризму призвело до того, що Організація об'єднаних націй почала приділяти більше уваги сфері міжнародного співробітництва. В 1963 р. в Римі пройшла Перша конференція ООН з туризму і подорожей, на якій ухвалили офіційне трактування таких понять як тимчасовий відвідувач, турист, екскурсант, що було потрібно для забезпечення уніфікації і аналізу статистичного обліку у туризмі. На конференції розглянули проблеми загального напрямку розвитку туризму, формування відповідної матеріальної бази, спрощення прикордонних і митних формальностей і процедур. Питання міжнародного туризму також входять у сферу діяльності Конференції ООН з торгівлі і розвитку, а також діючих в рамках ООН регіональних економічних комісій, особливо це стосується Європейської економічної комісії.

У 1969 р. відповідно до резолюції Генеральної асамблеї ООН неурядова організація МСОТО була реорганізована в міжурядову Всесвітню туристську організацію (ВТО). Цей факт став свідченням усезагального визнання не лише економічного, соціального, культурного, але і політичного значення міжнародного туризму. Створення ВТО було оформлено 28 вересня 1970 р. у резолюції надзвичайної сесії Генеральної асамблеї МСОТО, яка погодила проект Статуту Всесвітньої туристської організації (почав діяти 2 січня 1975 р., після його ратифікації 51 країною). Діяльність ВТО спрямована на здійснення міжнародної співпраці держав у сфері туризму і повністю відповідає принципам сучасного міжнародного права. Її головна мета - заохочення і розвиток туризму для того, щоб зробити внесок в економічний розвиток, міжнародне взаєморозуміння, мир, прогрес і загальну повагу і дотримання прав людини.

В 1980-х роках міжнародний туризм перетворився у важливу вкладову частину міжнародних економічних зв'язків, що приносить стабільний прибуток. Змінюється структура туристського попиту, світовий туристський ринок стає більш

різноманітним. В соціальному аспекті для 1980-х років характерним є зростання попиту на туристські послуги з боку населення з середніми або навіть невисокими статками. Зростає частка групового туризму, бо вартість туру стає нижчою за рахунок пільг за групове обслуговування, що надаються готельними і транспортними підприємствами. Економіка туризму відрізняється масовістю туристського продукту, спеціалізацією і диверсифікацією туристської пропозиції і сучасними формами його продажу.

Останнє десятиріччя двадцятого століття стало періодом високих технологій у світовій індустрії туризму, розвитку крупних транснаціональних корпорацій, готельних ланцюгів і підприємств харчування у країнах зі сприятливою ситуацією для розвитку туризму.

Одним з головних методів класифікації і порівняння історичних подій є **типологізація**. Власне поняття тип (від грецького *typos* - відбиток, форма, зразок) означає своєрідну теоретичну модель для групи об'єктів чи явищ, в якій фіксуються спільні ознаки, властивості, принципи існування. Сам процес типологізації пов'язаний з виділенням у системі різних об'єктів і групуванням за допомогою певної моделі.

Типологія оперує багатьма різними об'єктами, які необхідно привести до загального знаменника або упорядкувати. Для узагальнення надзвичайно багатого і різноманітного світу культури типологія має особливе значення, вона дозволяє виділити спільні риси, що об'єднують культури різних країн і народів, показати їх спільні риси.

У залежності від того, якими будуть ці критерії, можна говорити про різні варіанти типологізації. В науках про культуру в якості таких принципів (загальних критеріїв) виділяють географічний (просторовий), матеріально-економічний, релігійний, національно-етнічний.

Найбільш поширеною в вітчизняній науковій літературі є історична типологія культур. Вона і буде покладена в основу періодизації історії туризму і гостинності. У процесі вивчення історії туризму і гостинності ми будемо співставляти типи культур і типи людини, що подорожує, характерні для певної епохи і народу.

Використання типологічних критеріїв дозволить уникнути різночитання в характеристиці етапів історії туризму і гостинності, що часто зустрічається в сучасній вітчизняній і закордонній літературі з туризму.

Література

1. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства: Учебное пособие. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. - 304 с.
2. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.К.Федорченко, О.М.Костюкова, Т.А. Дьорова, М.М.Олексійко. - К.: Кондор, 2004. - 166 с.
3. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. / Передм. В.А.Смоля. - К.: Вища шк., 2002. - 195 с.
4. Основы туристской деятельности: Учеб. Пособие для сред. спец. учеб. заведений / Г.И.Зорина, Е.Н. Ильина, Е.В.Мошняга и др. - М.: Советский спорт, 2002. - 200 с.
5. Соколова М.В. История туризма: Учеб. Пособие. - М.: Издательский центр Академия, 2004. - 352 с.